

La campanya en favor del premi Nobel per a Josep Carner

Introducció

“Avui la consigna és: Ens cal un premi Nobel”

L'onze de desembre de 1961 Marià Trabal escriu una carta a Josep Carner on parla del projecte per un premi Nobel de literatura per al poeta. Entre altres coses diu: "Tot serà prou difícil però cal fer-ho perquè a més de les qualitats literàries vostres, que sobrepassen aquest mèrit, a Catalunya li cal un Nobel". Més endavant continua: "No voldria que us prengués tot això com una activitat romàntica d'un afeccionat a la poesia, i entre tota a la vostra, i que engegat vol aconseguir un impossible. Preneu-ho com una empresa col·lectiva duta a terme pel bé de Catalunya, i si hem escollit el vostre nom és que creiem que avui per avui reuneix totes les condicions i circumstàncies favorables. [...] A Catalunya això caurà molt bé, i a Madrid com una bomba" (Colomines 1998: 67-68). És el començament de la campanya duta a terme pel Patronat pro premi Nobel de Literatura a Josep Carner que va mobilitar un gran nombre d'intel·lectuals catalans al voltant del Patronat pro Premi Nobel de literatura a Josep Carner. En el fons Joan Colomines a l'Arxiu Nacional de Catalunya i en el fons Josep Carner a la Biblioteca de Catalunya hi ha una extensa documentació referent a les activitats d'aquesta campanya. En el llibre de Jaume Subirana, *Josep Carner: L'exili del mite* (Subirana 2000: 211-234) en trobem un excel·lent resum. El meu propòsit en aquest article és completar aquest relat enfocant la campanya des d'una perspectiva sueca, o sigui, com va ser l'acollida de la campanya per part de l'Acadèmia Sueca en particular i del públic suec en general i, a més a més, explicar qui eren els personatges suecs implicats en l'afer.

Els antecedents: Àngel Guimerà candidat al premi

D'entrada, em fa l'efecte que hi ha un malentès, per cert comprensible, que demostra les línies citades més amunt. El premi Nobel de literatura no es concedeix a una literatura o una llengua, sinó a un escriptor "sense tenir en consideració la nacionalitat, perquè el pugui obtenir la persona més digna, sigui o no escandinava (Nosell & Gallén 2011:15). Que des de la perspectiva catalana es tractés en primer lloc d'una qüestió de justícia s'ha expressat en moltes ocasions i també consta en la proposta a favor de Carner feta per Josep Roca, Ezequiel Mas i Salvador Giner el 1962: "We are sure to express the wishes of many intellectuals in the Hispanic culture as we ask you to award the Nobel Prize of Literature of the Year 1962 to the Catalan poet Josep Carner. Our reasons are of strict justice. First. In 1904 the Nobel Prize was awarded to the Provençal poet Frederi Mistral. Catalan poetry, which in the most adverse conditions still flourishes in the concert of European Lyrics, deserves this recognition also". Ara bé, cal admetre que de forma més o menys conscient, una certa tendència de repartir el premi. Per exemple, el 1956, l'any del premi a Juan Ramón Jiménez, el president del comitè Nobel, el poeta Anders Österling feia el raonament següent: "Salta a la vista que la extensa àrea lingüística de España ha sido gravemente descuidada desde 1922, cuando se concedió el premio al dramaturgo

Benavente. El descontento creciente expresado por parte española a causa de ello es sumamente razonable i no debería ser desatendido”(Heitzmann 2008: 158).

En aquest context cal puntualitzar no fou candidat el 1904 com resulta de la documentació accessible a l'arxiu de l'Acadèmia Sueca. L'idea d'un premi compartit entre un escriptor català ha sempre estat molt atractiu, però la cultura provençal guadia en els cercles universitaris d'un prestigi molt més gran en aquella època que no pas la catalana. El professor Edvard Lidforss, catedràtic de llengües i literatures modernes a la universitat de Lund i expert del comitè Nobel, era un home profundament ancorat als conceptes romàntics, gran admirador de Víctor Balaguer i no veia cap conflicte entre Catalunya i Espanya, com tampoc no n'hi veia cap entre Provença i França.

Efectivament, la primera vegada que la proposta va ser feta amb temps va ser l'any 1907. El Comitè Nobel el 1907 va emetre el dictamen següent: “El poeta català Àngel Guimerà i Jorge és important com a poeta líric en la seva forma breu, però també com a creador de drames, d'una banda romàntics i plens d'ànima, de l'altra saborosos i naturals. Sens dubte és ben mereixedor d'obtenir el premi Nobel de literatura”. Aquest dictamen el firmava Carl David af Wirsén que va presidir el comitè fins al 1911. Wirsén era poeta, expert de literatura francesa i ferm defensor de l'idealisme en tots els àmbits de vida. Cal subratllar el fet que va ser durant l'etapa de Wirsén que Guimerà va tenir alguna possibilitat d'obtenir el premi ja que la visió que en donava Lidforss en els seus informes corresponia perfectament als preceptes idealistes. A partir de 1910 Karl-August Hagberg va prendre el relleu com a expert, però el fet més rellevant va ser que qui presidís el comitè fos Harald Hjärne, catedràtic d'història la universitat d'Uppsala. En citem un exemple del veredict del 1917: “Àngel Guimerà i Jorge figura també des de fa molt de temps entre els noms coneguts a les nostres llistes de candidats, i l'Acadèmia ha de tenir-lo present. Però també en aquest cas considero que un escriptor en la llengua literària més antiga i establerta hauria de compartir el premi amb ell o ser premiat abans. Seria una llàstima que l'Acadèmia, també contra la seva intenció, ferís el sentiment nacional castellà, tan sensible” (Nosell & Gallén 2011:175). Els veredictes dels anys 1922 i 1923 els signa l'escriptor Per Hallström, i llavors es palesa que també hi havia obbeccions de caire literari: “Com que fins ara no ha estat realment objecte de discussions a l'Acadèmia, volem indicar breument les obbeccions envers la seva candidatura. És sobretot una certa monotonia i manca d'idees en la seva producció teatral extremadament extensa que no ens acaben d'agradar” (Nosell & Gallén 2011:178). Tot plegat palesa que Guimerà va tenir possibilitats a l'època de Wirsén, però a partir de 1911, malgrat els esforços de Hagberg, ja no hi va tenir realment opcions.

Els dictàmens de l'Acadèmia Sueca

Passem ara a analitzar qui eren els personatges suecs que van ser abordats dins el marc de la campanya pel premi Nobel a Carner. Però seria útil per començar indicar els dictàmens del Comitè Nobel de l'Acadèmia sueca quant a Carner que es poden consultar als arxius de l'Acadèmia. Heus-los aquí:

1962: Aquesta proposta, feta amb molta energia, no ha correspost a les expectatives, en la mesura que el comitè se n'ha pogut fer una idea mitjançant la lectura d'exemples de poemes disponibles en traduccions del català.

1963: La proposta va ser declinada l'any passat i tampoc l'estudi ulterior de poemes disponibles en traduccions del català ha despertat cap interès en el si del comitè.

1964: La proposta és declinada.

1967: La proposta ja ha estat declinada.

1969: La proposta ja ha estat declinada.

Sabem que Carner fou proposat també el 1970 però la documentació referent a aquell any encara no és d'accés públic. Sigui com sigui, com que Carner va morir el 4 de juny 1970 és més que probable que no se'n fes esment en els dictàmens de 1970. Però Aramon i Serra explica el 1984: "Quan s'esdevingué la seva mort, sembla que l'assoliment del premi estava a punt de reeixir, segons confidències d'un membre del Comitè Nobel a un col·lega belga de Carner, que amicalment em confià Émilie Noulet, vídua del poeta (Aramon 1984: 14). No podem saber amb certesa si efectivament va ser així, però tenim un indici indirecte en una entrevista amb el poeta Artur Lundkvist, membre de l'Acadèmia a partir de 1968, publicat a *Serra d'Or* el 1976. Lundkvist hi parla sobre els possibles candidats catalans al premi Nobel amb una sinceritat que sorprèn de debò, tenint en compte el secret que envolta les deliberacions del premi. No dubta a expressar una opinió molt clara sobre els possibles candidats catalans que resulta negativa amb l'excepció de Baltasar Porcel. En definitiva només tenen interès pels catalans, no són universals. Ara bé, si Carner hagués estat a punt d'obtenir el premi el 1970, seria raonable que Lundkvist ho esmentés, o com a mínim fes una referència a Carner, però no en diu res.

Intentem doncs resseguir la trajectòria de la candidatura de Carner posant èmfasi en la perspectiva sueca. Sobre el tractament de la candidatura en el si del comitè en sabem molt poc. Podem constatar que els acadèmics no van recórrer a cap expert per redactar un informe sobre Carner com va ser el cas de Guimerà. El cas és que a la documentació del Patronat trobem moltes mostres de la gran comesa amb la qual es va avançar la candidatura de Carner. Hi ha una llista dels membres de l'Acadèmia amb els noms dels membres del Patronat que els havien escrit personalment. Si hi afegim les trameses de llibres i la visita de Colomines a Estocolm a l'agost de 1966 es pot entendre la frase del primer dictamen "proposta feta amb molta energia". De fet, la dona de Carner, Émilie Noulet, intueix que se n'ha fet un gra massa. En dues cartes, citades per Jaume Subirana, escriu: "Il y a eu aussi quelques gaffes", certains catalans trop "zéles", ont donné la candidature de José comme acquise. Le Prix Nobel n'aime pas de se voir la main forcée – il n'aime pas non plus trop de publicité." I encara: "Il faut être très discret avec Stockholm et ils ont été mécontents de certaines démarches et de certains articles qui donnaient la candidature de José comme donnée. Ce qu'il faut ce sont des oeuvres!" Una altra mostra del seu compromís amb la campanya la trobem en una carta a Miquel Ferrer amb data 7 de març de 1962 on parla del premi Nobel i de la competència entre Carner i Ramón Menéndez

Pidal, proposat des dels anys trenta. Diu que tot i no ser Menéndez Pidal franquista, un premi que li seria otorgat “serait tout de même une victoire pour Franco; si José avait le prix, ce serait “una pipa” pour Franco. Aramon travaille comme un nègre pour le Prix Nobel. Ce que vous pourriez faire est ceci: Menendez Pidal est soutenu par toutes les ambassades ibéro-américaines. Il faudrait donc savoir si le Mexique a accepté de soutenir la candidature M. Pidal et si non – d’obtenir que une ou deux ambassades américaines soutienne la candidature de José”. Aquí també s’hi entreveu la idea que les influències polítiques tenen un paper decisiu, encara que Émilie Noulet puntualitzi en la mateixa carta que les propostes han de venir del món acadèmic i literari.

Els avaladors de Carner

Qui eren, doncs, els avaladors de Carner, els qui van escriure cartes a l’acadèmia ? En la documentació consultada, es desprén que l’any 1962 van arribar les següents propostes a Estocolm: Ramon Aramon i Serra, vice-president de l’IEC, John (sic) Coromines, catedàtic de filologia romànica a la universitat de Chicago, Ferran Soldevila, membre de l’Acadèmia de Bones Lletres, Jordi Rubió, president de l’IEC, Jean Camp, catèdratic de llengua i literatura espanyoles a la universitat d’Ais de Provença i president del PEN-club francès de llengua d’Oc, Fernand Desonay de l’Académie Royale de Langue et Littérature Françaises, Hans Rheinfelder, membre de l’Acadèmia bavaresa i catedràtic de filologia romànica de la universitat de Munic. Aquesta és sens dubte una tria d’avaladors molt bona que garanteix la seriositat de la candidatura de Carner. Els anys següents les propostes van ser formulades, en part pels mateix avaladors, en part per altres de nous. D’altra banda fa l’efecte que els avaladors, com els experts, ja no exercien la mateixa influència que a l’època de Guimerà. Precisament en el cas de la candidatura de Mistral ja el 1901 el pes dels avaladors, pràcticament la totalitat dels catedràtics alemanys de filologia romànica, devia ser aclaparador. En el cas de Carner, tenim constància de dues propostes procedents d’Alemanya. A part de la de Rheinfelder, es tracta del professor Georg Schiffauer, catedràtic de romàniques a Erlangen. Havia estat “delegado de la Academia Alemana de Munich en Cataluña y Baleares” i durant la guerra civil havia estat condecorat per la seva “patriótica actuación en la defensa de la ciudad de Oviedo contra las hordas marxistas” (Hausmann 2001: 212). En canvi, el professor Heinrich Bihler, catedràtic a la universitat de Göttingen i catalanòfil reconegut, no va avançar mai cap proposta, malgrat haver estat contactat pel mateix Josep Carner com es desprén en una carta inèdita amb data de 20 d’abril de 1962. Carner se li adreça com a “Il·lustre amic de Catalunya” i després d’esmentar la campanya del premi Nobel acaba la carta amb aquestes paraules: “Qualsevol ajut que vostè pogués donar a una iniciativa tan típicament catalana li seria agraïda per la nostra gent –la bona gent, goso dir, i per aquest intrús, el que signa que des dels dotze anys no ha mai oblidat de servir el seu llenguatge nadiu i té l’honra de saludar-lo com amic que vostè n’és”. Ara bé, el prestigi dels romanistes alemanys ja no era el que era al començament del segle.

El Comitè Nobel de l’Acadèmia sueca va estar format durant aquells anys per Anders Österling, president, Karl Ragnar Gierow, Erik Lindegren, Sigfrid Siwertz i Henry Olsson. Anders Österling,

poeta i traductor, era membre de l'Acadèmia des del 1919 i fins a la seva mort 1981 va exercir una gran influència en la concessió dels premis. Cal dir també que a vegades els membres del comitè feien propostes pròpies, però no volia dir necessàriament que tinguessin més possibilitats. A tall d'exemple, podem indicar que el poeta Erik Lindegren el 1963 va proposar Ramón J. Sender sense èxit. El dictàmen del Comité del 1963 diu sobre Sender que no consideren que hi ha les condicions de mirar més a prop la candidatura malgrat el renom que ha obtingut amb les descripcions de la guerra civil espanyola, fetes amb un gran sentiment de justícia. I l'any següent no fa res que més repetir el mateix veredict. Que el Patronat s'hagués informat sobre el president del Comité Nobel, Anders Österling, es desprén d'un detall curiós que hem trobat en la documentació del fons Colomines. Es tracta de la transcripció del poema d'Anders Österling "Mitt språk" del 1941 amb dues traduccions, una feta per Josep Carner i l'altra per Pau Finés. S'acaba, en versió de Carner: "Però és ma petita parla amenaçada la sola defensa que em cal". Segurament els membres del patronat devien pensar que aquest poema era una prova que l'experiència de la defensa de la identitat del poble català podia despertar les simpaties dels suecs que s'havien sentit amenaçats durant la guerra mundial.

Fos com fos, sobta l'absència d'un avalador suec de Carner, membre o no de l'Acadèmia. És cert que la universitat de Lund va figurar un temps entre les entitats que donaven suport a la candidatura, però el professor Alf Lombard, catedràtic de romàniques en aquella universitat, no va avalar mai la proposta de Carner (Subirana 2000: 216). Aquest fet està lligat a un dels episodis fins ara més obscurs de l'afer Carner que intentarem aclarir a continuació. Aramon i Serra era vicepresident de la Union Académique Internationale on havia conegut un col·lega suec, Harald Hagendahl, catedràtic de llatí de la universitat de Göteborg i membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Suècia. Hagendahl s'havia valgut del seu dret de proposar candidats al premi Nobel de Literatura dues vegades, el 1948 i el 1950, a favor de Winston Churchill. De fet Hagendahl era un antifascista convençut i durant la guerra mundial 'havia compromès en la lluita per la democràcia. Ara bé, quan Aramon li demana suport de part del món acadèmic suec, Hagendahl l'adreça a un col·lega membre de l'Acadèmia de Bones Lletres, el catedràtic de Llengües Romàniques de la universitat de Lund, Alf Lombard. L'altre romanista, membre de l'Acadèmia, era el professor Gunnar Tilander, gran especialista de l'edició de textos medievals francesos i aragonesos, ja feia anys i panys que proposava Menéndez Pidal; s'exloïa, per tant, que Tilander donés suport a la candidatura de Carner. Però Alf Lombard no es considerava competent en el camp literari sinó que buscava el parer d'una persona la identitat de la qual no va voler revelar. Ara sabem que es tractava de Mateo Pastor-López, lector d'espanyol a la universitat de Lund. Nascut a València el 1927, es va llicenciar en dret el 1952 i en història el 1954 per la universitat de València, va fer de lector a Lund de 1957 a 1964. En una carta amb data el 29 de gener de 1962 Alf Lombard li escriu: "No conec ningú que em pugui aconsellar millor que tu en aquest afer. D'una banda ets especialista de la literatura de la Espanya contemporània, de l'altra ets valencià, és a dir (almenys parcialment) català. Si em fas cinc cèntims d'aquest cas, faries també un gran favor al teu país".

De fet el professor Lombard era certament un romanista complet, però les llengües de la Península no eren la seva especialitat com tampoc no ho era la literatura. El 4 de març 1962 Lombard envia una carta a Hagendahl on explica que no s'havia vist amb cor d'emetre un judici sobre la candidatura de Carner i que s'havia adreçat a un expert espanyol-català el nom del qual s'estima més no esmentar. Lombard manifesta estar d'acord amb el seu expert, l'informe del qual troba molt imparcial i que testimonia uns bons coneixements en la matèria. Comunica també l'opinió del seu expert de proposar Ramón Sender com a candidat al premi. Li sap greu no poder afegir res més a l'opinió del seu expert i no es veu amb cor de donar suport a la candidatura de Carner. Al seu torn, el 4 d'abril de 1962, Ramon Aramon rep una carta de Hagendahl on al·lega l'informe de Pastor-López. Quina influència podia tenir aquest informe? Aramon i Serra diu textualment en el seu discurs "Record de Josep Carner" : "No podem deixar de recordar una vil maniobra contra la candidatura de Carner de la qual confidencialment ens ha arribat notícia. Un membre de l'Acadèmia Sueca rebé una lletra en castellà en la qual per tal de defensar la candidatura de Ramón Sender hom atacava d'una manera desconsiderada i indigna la persona i l'obra del nostre poeta." I cita un fragment de l'informe en qüestió (Aramon 1984: 13). El 7 de maig de 1962 Aramon envia una carta a Émilie Noulet on matisa una mica l'assumpte. "Les ratlles que Batista i Roca us ha mostrat són el judici sobre J.C. que un professor suec [Lombard] va demanar a un amic [Pastor-López] per a informació i que em va enviar a mi per justificar que no accedís a la meua demanda de trametre la seva adhesió al Comitè Nobel. És una carta privada, doncs, que el Comitè Nobel no coneix (el professor en qüestió no és acadèmic) i a la qual no cal donar més importància que la que té. [...] Cal aturar, doncs, tota acció – o reacció - partint d'aquell judici, perquè seria completament contraproduent (el faria conèixer, sobretot, als membres de l'Acadèmia, que avui l'ignoren). I, d'altra banda, no seria el professor suec (no membre de l'Acadèmia) qui quedaria en mala posició, sinó jo". Ens sembla que Aramon es va equivocar d'acadèmia atribuint l'afiliació de Hagendahl a l'Acadèmia Sueca, quan en realitat era a la de Bones Lletres.

El ressò a Suècia de la campanya a favor del premi per a Carner

De cara a proposar una candidatura al premi Nobel de Literatura són importants, sobretot en cas d'una llengua poc coneguda, traduccions i una campanya d'informació als mitjans. Pel que fa a la campanya d'informació a Suècia se'n va fer càrrec l'escultor suec Owe Pellsjö. Pellsjö, 1937-2011, va estudiar a Madrid i va passar els anys seixanta a Barcelona on es feia amb molts artistes i escriptors. Una prova dels seus contactes és el poema que Salvador Espriu li va dedicar, "Art d'Owe Pellsjö" que diu així: "Dits: un lentíssim/ coneixement d'abismes./ Després, captiva,/ l'estesa mar, la fràgil/ solitud caminada" (*Per la bona gent*, 1984). En una carta a Carner el 2 d'abril de 1963 Colomines diu "En aquesta reunió hi va assistir un pintor i periodista suec, Owe Pellsjö, el qual està molt interessat per les coses catalanes i pel nostre afer. Aquest senyor, que viu actualment a Barcelona, farà un article per a publicar a la revista VIC [sic] de Stockholm, que és un setmanari molt important. D'aquesta manera prepararà el públic i farà, al seu moment,

més fàcil la labor del Comitè Suec de Literatura. Després convidarà un poeta suec, Ever [sic] Taube, a traslladar-se a Barcelona, on mirarem que faci una xerrada a Conferència Club. D'aquesta manera podrem informar-lo bé. Aquest senyor és força acreditat i té ganes de conèixer Catalunya. Ja veieu, doncs, com tot segueix". Però el 8 de maig Colomines ha de comunicar que "L'article del senyor Pellsjö – el periodista suec- serà publicat a *Norrköpings Tidningen* [sic], de Norrköping, que segons diuen és la quarta ciutat de Suècia. Totes les altres qüestions esperen el moment oportú".

Efectivament, el mensual *Vi* era una publicació de prestigi i hauria tingut molt més ressó publicar-hi l'article que no pas a *Norrköpings Tidningar*, per molt que Norrköping fos en aquella època la quarta ciutat del país. Però no va ser fins al 1966 que els articles es van publicar en aquell diari. Hem trobat tres articles de Pellsjö publicats a l'agost i setembre de 1966, "Nobelpriskandidat Paris-ambassadör" (1-VIII-1966) del qual parla en la carta citada, "Den garvade tjurhuden" (12-VIII-1966) i "Litterära Nobelpriset till spansk exilpoet?" (12-IX-1966). En el segon "La pell de Brau" és completament dedicat a Espriu i constitueix una excel·lent presentació del poeta que sens dubte és fruit d'un coneixement personal, partint, així sí, de la traducció castellana de Goytisolo amb pròleg de Maria Aurèlia Capmany. En una carta a Pellsjö de 1966 Colomines lloa els seus esforços per fer conèixer els escriptors catalans i diu que una candidatura d'Espriu encaixa perfectament amb els projectes. En el tercer article "El premi Nobel de Literatura a un poeta espanyol a l'exili", Pellsjö fa un retrat de Carner, però es veu que no en té un coneixement personal. Comença citant un article de *Le Figaro Littéraire* de 1962 on André Billy esmenta la candidatura de Carner al premi Nobel. A continuació fa un resum de l'article de Lidforss de 1877 com rerefons històric, i dedica només la segona meitat de l'article a Carner. Cita Josep Pla segons el qual "la poesia de Carner no conté un missatge social explícit, però hi ha una manca de respecte que omple les classes mitjanes de por, una por que no es pot calmar cridant la Guardia Civil, sinó mitjançant l'oblit i la ignorància volgudament fingida". Amb aquesta cita Pellsjö potser volia fer veure que Carner no era un poeta de la burgesia, el que no hauria estat al seu favor en el clima cultural imperant a Suècia en aquella època. Al final hi ha la traducció sueca del poema "Camí de l'exili" feta per Martí J.P.Casanovas.

Efectivament, Martí Josep Planas Casanovas va ser el traductor al suec d'alguns poemes de Carner publicats el 1962 a *Choix de Poèmes*. En una carta escrita a Carner el 26 de març de 1962 Joaquim Ventalló diu: Espero i desitjo que arribi a bon terme la proposta feta a Stockholm. Allà tenim un bon amic, barceloní, Martí J.P. Casanovas, Alströmergatan 32 uppg. 2, Stockholm K., al qual he enviat les vostres obres, *L'Antologia de la Selecta*, un "Lligam", i algunes coses en prosa, perquè ell en traduirà en suec, que coneix perfectament, i les donarà per ràdio i publicarà en revistes i diaris, d'una manera estratègica, d'aquí a la concessió del premi". El 27 de març de 1962 Émilie Noulet envia una carta a Ventalló: "José me communique votre lettre et j'envoie ce jour même à M. Martí Casanovas un peu de documentation. Je vous remercie très vivement et vous enverrai aussi, à vous, ce que nous publions ici. Nous avons écrit à M. Dethorey, un vieil ami à José, mais si vieux que peut-être... En tout cas, nous n'avons pas eu de réponse. Si M.

Martí Casanovas nous envoie 3 o 4 poèmes traduits en suédois avant 15 jours je les publierai dans un volume qui réunit un choix de traductions étrangères”.

No es van fer més traduccions al suec. D'aquest fet Émilie Noulet n'era ben conscient i el 26 de març de 1965 escriu a Colomines: “J’admire votre constance et votre dévouement et vous devinez que José et moi, nous vous en sommes profondément reconnaissants. Mais je crois qu’il n’a aucune chance tant que l’on n’aura pas trouvé: 1. un bon traducteur suédois, 2. quelqu’un de l’Académie de Stockholm qui s’intéresse vraiment à cette candidature. Vous avez raison d’envoyer Bonhomies et le Bestiari, mais qui, là-haut, comprend le catalan? Les traductions seules comptent”. En el catàleg de la biblioteca de l’Acadèmia Sueca trobem que els acadèmics podien tenir accés, l'any 1962, a les obres següents en traducció francesa feta per É. Noulet : Poèmes, Nabi, Paliers: poèmes, Choix de poèmes (amb quatre poemes en versió sueca), L'ébouriffé : el ben cofat i l'autre i Lien del qual també hi havia una traducció italiana.

Les candidatures de Josep Carner i Juan Ramón Jiménez a contrast

En aquesta darrera part de l'article volem esbrinar el paper de Martí Casanovas i contrastar-lo amb el d'Ernest Dethorey en el cas de la candidatura de Juan Ramón Jiménez. En realitat sabem molt poc sobre Martí Casanovas. Segons la tesi d'Ester Boquera Diago, *La batalla de la persuasió durant la Guerra Civil. El cas del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*, publicada el 2015, resulta que Casanovas va arribar a Suècia el 1933 per estudiar i a continuació va fer de professor, periodista i traductor. Arran de la Guerra Civil va ser nomenat delegat del Comissariat de Propaganda de la Generalitat. De fet, la Generalitat va obrir tres delegacions més, a Brussel·les, París i Londres. Va aconseguir ser traductor jurat i va ser pioner en l'ensenyament del català a Suècia. Fos com fos, en una carta a Joan Colomines del 12 de març de 1966 Émilie Noulet escriu: “Quant à votre voyage à Stockholm, je crois qu’il sera très utile ! Tout le monde m’a dit que s’il n’y avait pas quelqu’un qui soit sur place et prenne la chose à cœur, on ne pouvait convertir les académiciens et que la candidature de l’écrivain dont personne ne s’occupe est tout de suite éliminée. Je sais aussi que la première séance, celle des éliminations, a lieu le 1:er mai. Ne pourrez-vous pas aller à Stockholm avant Moscou ? Enfin, dernier renseignement ! Il y a un libraire qui, paraît-il, est très actif et que c’est lui qui fait les Prix Nobel (les académiciens, eux, laissent et se laissent faire). Mais il (le libraire) veut avoir de quoi vendre beaucoup à chaque prix Nobel ; d’où la nécessité d’avoir au moins une œuvre traduite en suédois, car les acheteurs à Stockholm sont évidemment suédois. Le nom du libraire Albert Bonniers Förlag AB, Sveavägen 56, Stockholm 3 Box 3159. Quand j’ai su cela je lui ai envoyé en plusieurs exemplaires, toute les œuvres de José y compris la traduction de Lligam, en français, italien, roumain, tout renvoyé. Ce qui voudrait dire que la candidature de Josep Carner n’a aucune chance ! Il faudrait voire cela d’un peu près, c’est toujours en pensant à un traducteur en suédois que, dans Choix de Poèmes, j’ai mis 4 poèmes en suédois traduits par Martín J.P. Casanovas [...]. Ce Martín J.P. Casanovas est un catalan (oui, tout à coup, je me souviens, c’est M. Dethorey (Ernesto) Sveavägen 86 Stockholm) vivant à Stockholm. Je ne sais

pas qui vous a donné son adresse, mais je vous dirai confidentiellement qu'un autre catalan m'a écrit assez de mal de lui, surtout au point de vue politique et d'ailleurs mes rapports épistolaires avec lui (Casanovas) n'ont pas été très agréables. Là aussi, il faudrait voir cela de près".

Hem volgut citar aquesta carta més extensament perquè confereix una imatge de com es percebia a fora el rerefons de l'atribució del premi. Cal precisar que el "llibreter" en qüestió és en realitat l'editorial Bonniers, certament la més important del país, però el seu paper no era tan decisiu. Noulet peca d'ingenuïtat si pensava que es podia enviar-hi llibres amb la finalitat de promoure una candidatura al premi Nobel. A més a més, la carta esmenta el periodista català Ernest Dethorey que vivia a Estocolm des del 1929. Dethorey, nascut a Barcelona el 13 de setembre de 1901, va exercir de canceller i cap de premsa de l'ambaixada de la Segona República Espanyola a Estocolm. El 1989 fou guardonat amb la Creu de Sant Jordi. Dethorey va jugar un paper important arran de la campanya pel premi Nobel a Jimenez (Morelli 2010), però tot indica que es va desentendre de la candidatura de Carner. En l'article de *Serra d'Or* esmentat més amunt, és Dethorey que és entrevistat com a coneixedor dels mecanismes del Nobel, però no esmenta Carner: "És una injustícia no comptar entre els Nobels amb Espriu, Foix, Joan Oliver... Jo crec que per a l'Acadèmia Sueca no és un problema de categoria nacional o internacional dels escriptors, indiscutible en aquests tres citats i en algun més. És un problema de llengua. Estic segur que si Espriu escrivís en castellà o en francès, ja faria anys que hauria estat llorejat." També cal puntualitzar que la candidatura de Jimenez va comptar amb el suport de dos membres destacats de la mateixa acadèmia: Hjalmar Gullberg i Harry Martinsson des de l'any 1953. A més a més Platero y yo havia sortit en una traducció sueca el 1956, traducció feta per un traductor molt conegut, Arne Häggkvist. Cal també puntualitzar que el paper de Gullberg com a traductor va tenir una importància cabdal. Ho recorda Matica Goulard en el seu llibre *Juan Ramón Jiménez y la crítica en Escandinavia*: "[...] los 16 poemas traducidos por Hjalmar Gullberg con el título general "Qué cerca y del alma" constituyeron, con seguridad, la consagración de JRJ ante el público sueco y ante la Academia. La autoridad del traductor como poeta, como uno de los dieciocho miembros de la corporación y como intérprete de otros poetas (Eurípedes, Racine, Paul Claudel, Gabriela Mistral, A. Sikelianos, Goethe, Baudelaire, García Lorca, etc.) daba a esta presentación un valor especial" (Heitzmann 2008:51).

Epíleg

Per acabar voldria esmentar un document que resumeix la tònica general de moltes de les idees que circulaven en els cercles intel·lectuals catalans i que reflecteix els raonaments que hem anat veient al llarg d'aquest article. En una carta adreçada a Carner amb data de 8 de juliol de 1962 Jordi Arquer, des del seu exili a París, parla de les possibilitats de Carner d'obtenir el premi. "No crec tampoc si no us el donen serà perquè els que hagin de decidir (que no crec que siguin els "figurons" que fan de jurats) no coneixin la vostra obra per no estar traduïda a la seva llengua. He cregut sempre que l'atorgament del premi de literatura obeeix a consideracions extra literàries. Breu: que són consideracions d'ordre polític i estatal que primen. I no pas que cregui

que als països nòrdics la figura sinistra de Franco i el seu règim hi tinguin cap simpatia. Però d'això a voler-li inflingir un afront donant el premi a un refugiat hi ha una diferència". Més endavant parla del premi atorgat a Jiménez i subratlla que el premi no es podia considerar com afront al règim: "Ben segur, jo no crec gens ni mica que Juan Ramon Jiménez fos franquista i més aviat m'inclino a creure que li feien fàstic. Però el seu antifranquisme no era polític, militant i ell volia tornar a Espanya sense compte adonar-se que pel sol fet d'anar-hi feia el joc al franquisme". En definitiva, la cosa no pinta bé perquè tampoc l'Acadèmia no farà cas dels avaladors estrangers però deixaran "en la miserable condició que li escau al xerramequista que ha tingut la gosadia de fer dir a Estocolm mentides i vileses". Arquer fa referència al Choix de poèemes: "quan el rebin els enravenats d'Estocolm encara quedaran més mesquins els qui han fet la mala feina d'anar-los-hi a malparlar de vós i de la vostra obra i de la nostra llengua. Qui sap, amic, si quan tantes coses es congrien en contra vostra, per reacció de dignitat d'home (que també els enravenats poden tenir-la!) i per fer justícia a la veritat, no en sortireu triomfant? En tot cas desitjo que els vostres mals pronòstics i el seu escepticisme surtin desmentits i us n'emporteu la palma! Quina alegria més gran que en haguéssim equivocats! Només de pensar-hi sento una esgarripança que em trasbalsa. I la llengua catalana, perseguida a la pàtria, encibellada gràcies a la vostra obra, triomfant amb l'esplendor del món!"

És cert que la nova política del règim franquista a partir dels anys seixanta per obrir el país als contactes amb el món exterior desperta un nou interès per la cultura espanyola. Però aquest no va comportar necesessàriament un contacte amb la cultura catalana. Un exemple n'és l'article publicat per Artur Lundkvist al diari de Göteborg, Handelstidningen, amb data del 10 de març titulat "Barcelona, centre d'una nova poesia audaç", on es parla de José Vidal Cadellans, Francisco Candel i Ana Maria Matute. Aquests escriptors en llengua castellana poden, això sí, aprofitar el tarannà opositor dels catalans que a Barcelona han creat les condicions per permetre una actitud crítica a la societat. Però Lundkvist no es pregunta mai si eventualment existeix una cultura catalana en llengua catalana. Això és un indici, entre d'altres, que ens obliga a concloure que malauradament la candidatura de Carner no va comptar mai amb possibilitats reals. La cultura catalana encara estava massa desconeguda pel públic internacional i cal esperar els anys setanta i la candidatura de Salvador Espriu perquè les coses comencin a canviar.

Referències bibliogràfiques

Alf Lombards arkiv, Universitetsbiblioteket, Lunds universitet

Arxiu de l'Acadèmia Sueca

Fons Carner Biblioteca de Catalunya

Fons Colomines Arxiu Nacional de Catalunya

Fons Miquel Ferrer CRAI Pavelló de la República

Fons Jordi Arquer CRAI Pavelló de la República

Professor Harald Hagendahls arkiv, Göteborgs universitetsbibliotek

Gallén, Enric & Nosell, Dan (2011). *Guimerà i el premi Nobel. Història d'una candidatura*. Lleida: Punctum.

Boquera Diago, Ester (2015), *La batalla de la persuasió durant la Guerra Civil. El cas del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Universitat Ramon Llull. FCCB – Comunicació TDX.

Hausmann, Frank-Rutger (2001) *Auch im Krieg schweigen die Musen nicht. Die deutsche wissenschaftliche Institute im Zweiten Weltkrieg*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Heitzmann, Alfonso Alegre (2008). *Juan Ramón Jiménez, 1956 : crónica de un Premio Nobel*. Madrid: Publicaciones de la Residencia de Estudiantes.

Morelli, Gabriele (2010). "Polémica diplomática en torno a la recogida del Premio Nobel a Juan Ramón Jiménez correspondencia inédita". A: *El maquinista de la generación : revista de cultura nr. 18/19*. Malaga: Centro Cultural de la Generación 27.

Subirana, Jaume (2000) *Josep Carner. L'exili del mite*. Barcelona: Edicions 62.